

31 Ιανουαρίου, 1992

[ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ, ΠΟΓΙΑΤΖΗΣ, ΑΡΤΕΜΗΣ, Δ/στές]

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ,

Εφεσείων-Αιτητής.

v.

ΚΩΣΤΑ Π. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ,

Εφεσίβλητου-Καθ' ου η Αίτηση.

(Έφεση δι' Υπομνήματος Αφ. 277).

Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών — Δικαίωμα κλήσης μάρτυρα αυτεπάγγελα από το Δικαστήριο — Κατά πόσο χρειάζεται η συγκατάθεση των διαδίκων για να ασκηθεί — Κατά πόσο ο κάθε διάδικος έχει δικαίωμα αντεξέτασης τέτοιου μάρτυρα — Κανονισμός 5 (1)(γ) των περί Διαιτητικού Δικαστηρίου Κανονισμών, 1968.

5

Διαδικασία ενώπιον Δικαστηρίου — Ανάγκη τήρησης πρακτικών με τρόπο και στην έκταση που καθιστά δυνατή την άσκηση δικαστικού ελέγχου κατ' έφεση — Τυχόν ενστάσεις ή αιτήματα των διαδίκων, και η απόφαση του Δικαστηρίου γι αυτά, πρέπει απαραίτητα να καταγράφονται.

10

Σε διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών (ΔΕΔ) και μετά την αποπεράτωση της υπόθεσης της κάθε πλευράς, το Δικαστήριο, ασκώντας τις εξουσίες του δυνάμει του κανονισμού 5(1)(γ) των περί Διαιτητικού Δικαστηρίου Κανονισμών, 1968, αποφάσισε αυτεπάγγελα να καλέσει σαν μάρτυρα πρόσωπο που τη στιγμή εκείνη βρισκόταν στην αίθουσα του Δικαστηρίου. Εναντίον της απόφασης αυτής υπέβαλε ένσταση ο εφεσείων, η οποία απορρίφθηκε. Μετά την εξέταση του μάρτυρα από το Δικαστήριο ο εφεσείων ζήτησε να αντεξετάσει τον μάρτυρα αλλά το Δικαστήριο δεν το επέτρεψε με το σκεπτικό ότι ο μάρτυρας εκείνος δεν είχε κληθεί από κανένα των διαδίκων και οι ερωτήσεις που είχαν υποβληθεί σ' αυτόν ήταν καθαρά διευκρινιστικές.

15

20

Στα πρακτικά του πρωτόδικου Δικαστηρίου δεν υπήρχε οποιαδήποτε αναφορά για την ένσταση του εφεσείοντα και το μετέπειτα αίτημά του για αντεξέταση του μάρτυρα.

25

Αποφασίσθηκε ότι,

α) Ενόψει του κεμμένου του κανόνα 5(1)(γ) των περί Διαιτητι-

5 κού Δικαστηρίου Κανονισμών, 1968, το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών έχει διακριτική εξουσία να απαιτήσει αυτεπάγγελτα την παράσταση οποιοδήποτε προσώπου ως μάρτυρα χωρίς την συγκατάθεση των διαδίκων ακόμα και παρά την ρητή αντίθεσή τους, κατ' εξαίρεση του γενικού κανόνα ότι σε αστικές υποθέσεις το Δικαστήριο μπορεί αυτεπάγγελτα να καλέσει μάρτυρα μόνο κατόπιν συγκατάθεσης όλων των μερών. Το γεγονός ότι ο μάρτυρας που κλήθηκε παρευρίσκειτο στις συνεδριάσεις του Δικαστηρίου μέσα στην αίθουσα δεν ήταν λόγος για να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η διακριτική εξουσία του ΔΕΔ είχε ασκηθεί λανθασμένα στην προκειμένη περίπτωση.

15 β) Εκτός από τις περιπτώσεις όπου οι απαντήσεις μάρτυρα που έχει κληθεί αυτεπάγγελτα από το Δικαστήριο είναι εντελώς άσχετες με την υπόθεση σε βαθμό που να μπορεί να θεωρηθεί ότι ο μάρτυρας αυτός ουδέποτε κλήθηκε, σε όλες τις άλλες περιπτώσεις η άρνηση του δικαιώματος αντεξέτασης τέτοιου μάρτυρα σημαίνει ότι οποιαδήποτε δικαιώματα του διάδικου εκείνου δυνατόν να έχουν κριθεί με βάση μαρτυρία την αξιοπιστία και ορθότητα της οποίας ο διάδικος δεν είχε ποτέ την ευκαιρία να ελέγξει, και επιπλέον σημαίνει στέρηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος του διάδικου να προσάγει ή να προκαλεί την προσαγωγή μέσων αποδείξεως και να εξετάζει μάρτυρες σύμφωνα με τον νόμο κατά παράβαση του άρθρου 30.3 (γ) του Συντάγματος.

25 γ) Στην παρούσα περίπτωση ο μάρτυρας που κλήθηκε αυτεπάγγελτα από το ΔΕΔ είχε δώσει σχετικές απαντήσεις και κατά συνέπεια η άρνηση του δικαιώματος αντεξέτασης από τον εφεσείοντα συνιστούσε ουσιαστική παρατυπία στην διαδικασία η οποία ισοδυναμούσε με κακοδικία που καθιστούσε την απόφαση του ΔΕΔ ακυρώσιμη στο σύνολό της.

30
35 *Η έφεση επιτράπηκε. Διατάχθηκε επανεκδίκαση. Τα έξοδα της πρωτόδικης διαδικασίας να ακολουθήσουν το αποτέλεσμα της νέας δίκης. Τα έξοδα της έφεσης να ακολουθήσουν το αποτέλεσμα της νέας δίκης σε καμμία όμως περίπτωση να μη βαρύνουν τον εφεσείοντα.*

40 per Curiam: " Θα θέλαμε να επισύρουμε την προσοχή των πρωτόδικων Δικαστηρίων στο καθήκον που έχουν να τηρούν πρακτικά της διαδικασίας ενώπιόν τους με τρόπο και στην έκταση που καθιστά δυνατή την άσκηση δικαστικού ελέγχου στην κατ' έφεση διαδικασία που δυνατό να ακολουθήσει την έκδοση της απόφασής τους. Αναφορά στα πρακτικά θα πρέπει απαραίτητως να γίνεται στο περιεχόμενο ενστάσεων ή αιτημάτων που υποβάλλονται στην διάρκεια της διαδικασίας από οποιοδήποτε διάδικο καθώς και στο πε-

ριεχόμενο της αιτιολογημένης απόφασης του Δικαστηρίου πάνω στις εν λόγω ενστάσεις ή αιτήματα."

Υποθέσεις που αναφέρθηκαν:

Jones v. National Coal Board, [1957] 2 All E.R. 155.

Ευαγγελου v. Ambizas (1982) 1 C.L.R. 41.

Re Enoch and Zaretsky & Co's Arbitration [1910] 1 K.B. 327.

Coulson v. Disborough [1894] 2 Q.B. 316.

5

Έφεση δια υπομνήματος.

Έφεση δια υπομνήματος εναντίον της απόφασης Δικαστή του Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών στην υπόθεση Αρ. 852/89 που δόθηκε στις 22 Απριλίου, 1991 με την οποία απέρριψε την απαίτηση του αιτητή για διάφορα ποσά ως αποζημιώσεις για παράνομη απόλυση.

10

Σ. Κυριάκου, για τον εφeseionτα.

Μ. Χρυσομηλάς, για τον εφeseιβλητο.

15

Cur. adv. vult.

ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ, Δ: Την απόφαση του Δικαστηρίου θα δώσει ο Δικαστής Ι. Πογιατζής.

ΠΟΓΙΑΤΖΗΣ, Δ: Με την Αίτηση Διαιτησίας με αριθμό 852/89 που καταχώρησε στις 20 Ιανουαρίου 1989, ο Εφeseίων Ανδρέας Αγαθοκλέους ζητούσε από το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών απόφαση εναντίον του Εφeseιβλητου Κώστα Χριστοδούλου για διάφορα ποσά ως αποζημιώσεις δια παράνομη απόλυση, ως δεδουλευμένα ημερομίσθια και ως οφειλόμενο μέρος δέκατου τρίτου μισθού. Οι βασικοί ισχυρισμοί του πάνω στους οποίους εδράζεται η Αίτηση περιέχονται στις ακόλουθες πρώτες τρεις παραγράφους των Γενικών Λόγων της Αίτησης:

20

25

"1) Ο Αιτητής εργοδοτείτο και/ή απασχολείτο υπό του Καθ' ου η Αίτησις ανελλιπώς από την 1/3/1986.

30

2) Ο Αιτητής ευρίσκετο εις την υπηρεσίαν του Καθ' ου η Αίτησις ως υπεύθυνος εργοστασίου ξυλείας και καρφοβελόνων:

5 3) Κατά ή περί την 15/9/89 ο Καθ' ου η Αίτησις και ή οι αντιπρόσωποι αυτού παρανόμως και ή αδικαιολογήτως απέλυσαν τον αιτητήν άνευ προειδοποίησεως."

10 Ο Εφεσίβλητος αμφισβήτησε την πιο πάνω απαίτηση του Εφεσείοντα στην ολότητά της. Στους Γενικούς Λόγους του Εγγράφου Εμφανίσεως του που καταχώρησε στις 8 Δεκεμβρίου 1989, ο Εφεσίβλητος, παρόλο που συμφωνεί με το περιεχόμενο των παραγράφων 1 (ανωτέρω) και 2 (ανωτέρω) των Γενικών Λόγων της Αίτησης, εγείρει εντούτοις τον ισχυρισμό ότι ουδέποτε απέλυσε τον Εφεσείοντα ο οποίος στις 30 Ιουνίου 1989 έδωσε ο ίδιος την παραίτησή του.

20 Όπως προκύπτει από τη μαρτυρία του ενώπιον του πρωτόδικου Δικαστηρίου, η εκδοχή του Εφεσίβλητου ήταν ότι η εργοδότηση του Εφεσείοντα από τον Εφεσίβλητο στο εργοστάσιο του επεξεργασίας ξύλου και κατασκευής καρφοβελόνων στον Ύψωνα τερματίστηκε κοινή συναινέσει ως αποτέλεσμα συμφωνίας που οι διάδικοι είχαν συνάψει στις αρχές Ιουλίου 1989, σύμφωνα με την οποία ο Εφεσείων είχε εργοδοτηθεί από την Εταιρεία ΕΔΑΞΥΛ Ξυλουργικές Επιχειρήσεις Λτδ για εργασία στο εργοστάσιο της στη Ρόδο έναντι μισθού και μεριδίου στα κέρδη και, επομένως, στις 15 Σεπτεμβρίου 1989 που, όπως ισχυρίζεται ο Εφεσείων, τερματίστηκε η απασχόλησή του, εργοδότης του ήταν η πιο πάνω Εταιρεία και όχι ο Εφεσίβλητος.

25 30 ο οποίος δεν έχει, ως εκ τούτου οποιαδήποτε ευθύνη έναντι του. Ο Εφεσίβλητος ήταν μέτοχος στην Εταιρεία ΕΔΑΞΥΛ Ξυλουργικές Επιχειρήσεις Λτδ. Στις 18 Φεβρουαρίου 1989 οι υπόλοιποι μέτοχοι της Εταιρείας συμφώνησαν να πωλήσουν και μεταβιβάσουν όλες τις μετοχές τους στον Εφεσίβλητο. Η μεταβίβαση έγινε στις 30 Ιουνίου 1989 και έκτοτε η Εταιρεία περιήλθε στην αποκλειστική κυριότητα του Εφεσίβλητου.

Μετά την κατάθεση των μαρτύρων που κλήθηκαν από τους δικηγόρους των διαδίκων και αμέσως πριν τις τελικές αγορεύσεις τους, το πρωτόδικο Δικαστήριο κάλεσε αυτεπάγγελα ως μάρτυρα τον κ. Ηλία Λοΐζου ο οποίος έτυχε κατά τη στιγμή εκείνη να βρίσκεται στην αίθουσα του Δικαστηρίου. Πριν ο μάρτυρας αρχίσει την κατάθεσή του, ο ευπαιδευτος δικηγόρος του Εφεσελοντα έφερε ένσταση στην παράσταση του ανθρώπου αυτού ως μάρτυρα στη διαδικασία αλλά το πρωτόδικο Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση και προχώρησε στην υποβολή σ' αυτόν έξι συνολικά ερωτήσεων σχετικών με τη διαφορά των διαδίκων, στις οποίες ο μάρτυρας έδωσε αντίστοιχες απαντήσεις. Στη συνέχεια ο ευπαιδευτος δικηγόρος του Εφεσελοντα ζήτησε από το Δικαστήριο να του επιτρέψει να υποβάλει στο μάρτυρα αυτόν ερωτήσεις. Το Δικαστήριο αρνήθηκε να παραχωρήσει την αιτούμενη άδεια. Ακολούθησαν οι αγορεύσεις των δικηγόρων των δυο πλευρών και το Δικαστήριο επεφύλαξε την απόφασή του.

Με την απόφαση που εξέδωσε στις 22 Απριλίου 1991, το πρωτόδικο Δικαστήριο, αφού εξέτασε και αξιολόγησε όλες τις μαρτυρίες και τεκμήρια ενώπιον του, αποφάσισε να αποδεχτεί την εκδοχή του Εφεσίβλητου και να απορρίψει την απαίτηση του Εφεσελοντα στην ολότητά της.

Με αίτηση του στον Πρωτοκολλητή του Διαιτητικού Δικαστηρίου ημερομηνίας 3 Μαΐου 1991 ο δικηγόρος του Εφεσελοντα ζήτησε από το πρωτόδικο Δικαστήριο να παραπέμψει στο Ανώτατο Δικαστήριο Υπόμνημα, σύμφωνα με τον Δ.Κ.17(1)* των Δικονομικών Κανόνων του Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών (Παράρτημα συνημμένο στους περί Διαιτητικού Δικαστηρίου Κανονισμούς του 1968) για απόφαση πάνω στα ακόλουθα έξι νομικά σημεία:

---

*"17(1) Διάδικος επιθυμών να εφεσβάλη απόφασιν του Διαιτητικού Δικαστηρίου δι' υπομνήματος δυνάμει του άρθρου 12(2)(γ) του περί Ετησίων Αδειών μετ' Απολαβών Νόμου του 1967, δέον όπως, εντός 21 ημερών από της τοιαύτης αποφάσεως, υποβάλη έγγραφον αίτησιν τω Πρωτοκολλητή, εκθέτων άμα και τα νομικά σημεία εφ'ών στηρίζει την έφεσιν του."

- 5 "1. Κατά πόσο το Πρωτόδικον Δικαστήριο ορθά, νόμιμα και δικαιολογημένα εφάρμοσε τους Δικονομικούς Κανόνες ίδια Δ.Κ.5(1)(γ) τους εκδοθέντας δυνάμει του Περί Ετησίων Αδειών Μετ' Απολαβών Νόμου και την παρεχόμενη σ' αυτό διακριτική εξουσία, ώστε να καλέση το ίδιο, μάρτυρα ευρισκόμενο εις την αίθουσα του Δικαστηρίου κατά την ακροαματική διαδικασία και να υποβάλη σ' αυτόν ερωτήσεις χωρίς την συγκατάθεση των διαδίκων και παρά την ένσταση του Αιτητή.
- 15 2. Κατά πόσον το Πρωτόδικον Δικαστήριο ορθά, νόμιμα, δικαιολογημένα και σύμφωνα με την φυσική δικαιοσύνη ερμήνευσε τους Δικονομικούς Κανόνες ίδια Δ.Κ. 5(1)(γ) και 9(1) τους εκδοθέντας δυνάμει του Περί Ετησίων Αδειών Μετ' Απολαβών Νόμου και αποστέρησε τον Αιτητή του δικαιώματος να αντεξετάσει μάρτυρα κληθέντα υπό του Δικαστηρίου και καταθέσαντα.
- 20 3. Κατά πόσον το Πρωτόδικον Δικαστήριο ηδύνατο να καταλήξη σε συμπεράσματα γεγονότων ή σε ευρήματα γεγονότων που αντιτίθενται ή και δεν συνάδουν με την παροσκομισθείσα μαρτυρία.
- 25 4. Κατά πόσον ορθά, νόμιμα και δικαιολογημένα το Πρωτόδικον Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη του διά να καταλήξη εις τα ευρήματα του τα τεκμήρια 1-1Γ και 10.
- 30 5. Κατά πόσον το Πρωτόδικον Δικαστήριο ορθά και δικαιολογημένα αξιολόγησε τα τεκμήρια 3 και 9 διά να καταλήξη εις τα ευρήματα του.
- 35 6. Κατά πόσον το Πρωτόδικον Δικαστήριο ηδύνατο να καταλήξη σε συμπεράσματα γεγονότων ή σε ευρήματα γεγονότων χωρίς μαρτυρία και χωρίς κανείς εκ των διαδίκων να εξαιτείται τέτοια ευρήματα και/ή χωρίς να απαιτούνται υπό των άρθρων 3 και 9 του Περί Τερματισμού Απασχολήσεως Νόμου (24/67 ως έχει τροποποιηθεί).

Στις 13 Μαΐου 1991, ο Πρόεδρος του πρωτόδικου Δικαστηρίου υπέγραψε και κατέθεσε στον Πρωτοκολλητή Υπόμνημα, σύμφωνα με τον Κανόνα 17(2)^ο των πιο πάνω Δικονομικών Κανόνων, με το οποίο παραπέμπονται στο Ανώτατο Δικαστήριο για απόφαση τα πιο κάτω τρία νομικά ερωτήματα: 5

"ΠΡΩΤΟΝ: Με αφετηρία της όλης προβληματικής μου το περιεχόμενο του άρθρου 12, του περί Ετησίων Αδειών Μετ' Απολαβίων Νόμου αρ. 8/67, όπως έχει τροποποιηθεί - βάσει του οποίου καθιδρύθηκε το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών- και ιδιαίτερα υπό τω φως της παραγράφου 11 αυτού του άρθρου, σωστά ασκήθηκε η διακριτική εξουσία που παρέχει στο Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών ο Δ.Κ.5(1)(γ) των περί Διαιτητικού Δικαστηρίου Κανονισμών του 1968 με το να καλέσουμε αυτεπάγγελα τον πρώην πρόεδρο και διευθυνόντα σύμβουλο της εταιρείας ΕΔΑΞΥΛ, που κατά την ακρόαση βρισκόταν στο Δικαστήριο, να καταθέσει τι γνωρίζει σχετικό με τη διαφορά των διαδίκων; 10 15

ΔΕΥΤΕΡΟΝ: Λανθασμένα ενεργήσαμε με το να μη παραχωρήσουμε δικαίωμα στους διαδίκους να αντεξετάσουν το πιο πάνω πρόσωπο, μετά το τέλος της κατάθεσης του, αφού δεν κλήθηκε ως μάρτυρας από κανένα απ' αυτούς και νοουμένου ότι οι ερωτήσεις του Δικαστηρίου ήταν καθαρά διευκρινιστικές; 20 25

ΤΡΙΤΟΝ: Υπό το φως των γεγονότων, όπως αυτά εντοπίστηκαν με βάση την αξιολόγηση του συνόλου του μαρτυρικού υλικού, σωστά ερμηνεύσαμε την έννοια των όρων "εργοδότης" "εργοδοτούμενος" και στη συνέχεια σωστά ερμηνεύσαμε την πρόνοια του άρθρου 3(1) του Νόμου περί Τερματισμού Απασχολήσεως;" 30

---

^ο"17(2) Το υπόμνημα συντάσσεται συμφώνως τω Τύπω 5. Ο Πρόεδρος δεόν όπως υπογράψη και καταθέση τούτο παρά τω Πρωτοκολλητή εντός 14 ημερών από της λήψεως υπό του Πρωτοκολλητού της δυνάμει της παραγράφου (1) του παρόντος Κανόνος γενομένης αιτήσεως."

Το Ανώτατο Δικαστήριο, αφού εξέτασε το Υπόμνημα υπό το φως των επιχειρημάτων των ειπαιδευτών δικηγόρων των διαδίκων, σύμφωνα με την παράγραφο (4)* του Κανόνα 17 των πιο πάνω Δικονομικών Κανόνων, αποφασίζει ως ακολούθως:

ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΩΤΟ:

Όπως ρητά αναφέρεται στο Ερώτημα αυτό, απαιτώντας αυτεπάγγελα την παράσταση του κ. Ηλία Λοτζου ως μάρτυρα για "να καταθέσει τι γνωρίζει σχετικά με την διαφορά των διαδίκων", το πρωτόδικο Δικαστήριο άσκησε τη διακριτική εξουσία που του παρέχει ο Δικονομικός Κανόνας 5(1)(γ) των περί Διαιτητικού Δικαστηρίου Κανονισμών του 1968, υπό το φως του εδαφίου (11)** του άρθρου 12 του περί Ετησίων Αδειών Μετ' Απολαβών Νόμου αρ.8 του 1967, όπως έχει τροποποιηθεί με το άρθρο 3 του περί Ετησίων Αδειών Μετ' Απολαβών (Τροποποιητικού) Νόμου του 1973 (Ν.5/73). Ο Δικονομικός Κανόνας 5(1)(γ) προνοεί τα εξής:

"5(1) Τηρουμένου του Κανόνος 4(4), το Διαιτητικόν Δικαστήριον δύναται, αυτεπαγγέλτως ή τη αιτήσεϊ τινος των διαδίκων ή του παρισταμένου δυνάμει του Κανόνος 8 πληρεξουσίου του, υποβαλλομένη είτε εγγράφως τω Πρωτοκολλητή είτε κατά την επ' ακροατηρίω συζήτησιν της υποθέσεως:

25 (α) .....

---

*17(4) Το Ανώτατον Δικαστήριον θα αποφασίση το νομικόν σημείον το εγειρόμενον υπό του υποβληθέντος δυνάμει του παρόντος Κανόνος υπομνήματος και θα επιστρέψη την υπόθεσιν εις τον Πρόεδρον, ομού μετά της επ' αυτού γνωμοδοτήσεώς του, ή θα εκδώση διάταγμα κατά το δοκούν.

**12(11) Το Δικαστήριον Εργατικών Διαφορών χωρεί μετά πάσης λογικής ταχύτητος εις την επίλυσιν της διαφοράς συναπτικώς, χωρίς να δεσμεύηται υπ' οιαδήποτε κανόνων περί αποδείξεως και εκδίδει πτωλογημένην απόφασιν."

(β) .....

(γ) να απαιτήσει την παράσταση οιοιδήποτε προσώπου (περιλαμβανομένου και τινος των διαδίκων) ως μάρτυρας ή να απαιτήσει την προσαγωγή οιοιδήποτε εγγράφου αφορώντος εις το επίδικον θέμα· επί τούτου το Διαιτητικόν Δικαστήριον δύναται να διορίσει πραγματογνώμονα και να εξουσιοδοτήσει τούτον προς διενέργειαν των αναγκαίων προς γνωμοδότησιν ερευνών." 5

Ο ευπαίδευτος δικηγόρος του Εφεσείοντα ισχυρίστηκε ότι το πρωτόδικο Δικαστήριο άσκησε λανθασμένα τη δικηγοτική του ευχέρεια για τους ακόλουθους δυο λόγους: 10

(i) Μέχρι τη στιγμή που το Δικαστήριο απαίτησε την παράσταση του ως μάρτυρα, ο κ. Ηλίας Λοΐζου βρισκόταν στην αίθουσα του Δικαστηρίου και άκουσε τα όσα κατέθεσαν οι μάρτυρες που είχαν κληθεί από τους διαδίκους. 15

(ii) Η παράσταση του ως μάρτυρα απαιτήθηκε στο στάδιο που όλοι οι μάρτυρες που κλήθηκαν από τους διαδίκους είχαν ήδη καταθέσει και οι δικηγόροι τους ήταν έτοιμοι να αγορεύσουν. 20

Κάτω από τις πιο πάνω περιστάσεις, η αντεπάγγελτη απαίτηση από το πρωτόδικο Δικαστήριο να παραστεί το πρόσωπο αυτό ως μάρτυρας συνιστούσε, σύμφωνα με την εισήγηση του ευπαίδευτου δικηγόρου του Εφεσείοντα, ανεπίτρεπτη παρέμβαση στη διαδικασία από μέρους του πρωτόδικου Δικαστηρίου και κατάχρηση της εξουσίας του κατά τρόπο αντίθετο προς τις αρχές που έχουν νομολογηθεί στις υποθέσεις *Jones v. National Coal Board*, [1957] 2 All E.R. 155, και *Christakis Evangelou and Another v. Stavros G. Ambizas and Another*, (1982) 1 C.L.R. 41. 25 30

Οι πιο πάνω αυθεντίες καθορίζουν την περίμετρο της επέμβασης του πρωτόδικου Δικαστηρίου με την υποβολή ερωτήσεων από μέρους του σε μάρτυρες που έχουν κληθεί από τους διαδίκους σε αστικές διαδικασίες και τις συνέ-

- πιες πάνω στην εγκυρότητα της δίκης στις περιπτώσεις που η έκταση της επέμβασης αυτής λαμβάνει διαστάσεις που εκφεύγουν των ορίων του ρόλου του Δικαστηρίου κατά τρόπο που επηρεάζεται δυσμενώς και μειώνεται το
- 5 στοιχείο της αυστηρής αμεροληψίας του Δικαστηρίου που θα πρέπει να χαρακτηρίζει έκδηλα το ρόλο του Δικαστηρίου σ' όλη τη διάρκεια της δίκης. Δε νομίζουμε ότι, για τους δυο πιο πάνω λόγους που έχουν προβληθεί από τον Εφεσελόντα, το πρωτόδικο Δικαστήριο με την αυτεπάγγελ-
- 10 τη επίδικη απαίτηση του έχει διαπράξει ανεπίτρεπτη επέμβαση στη διαδικασία ή ότι άσκησε λανθασμένα την ευρεία εξουσία που του παρέχει ο Δικονομικός Κανόνας 5(1)(γ) (ανωτέρω). Το γεγονός ότι το πρόσωπο που κλήθηκε ως μάρτυρας βρισκόταν στην αίθουσα του Δικαστηρίου ενώ
- 15 κατέθεταν άλλοι μάρτυρες δεν αποτελεί κώλυμα ούτε και κριτήριο που λαμβάνεται υπόψη κατά την άσκηση από το Δικαστήριο της διακριτικής του εξουσίας επί του προκειμένου. Αναφορικά δε με το στάδιο κατά το οποίο το πρωτόδικο Δικαστήριο απαίτησε την παράσταση του εν λόγω
- 20 προσώπου ως μάρτυρα, δε νομίζουμε ότι μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο κριτικής. Τουναντίο, θα ήταν τουλάχιστο παράξενο αν το πρωτόδικο Δικαστήριο, πριν ακούσει το σύνολο της μαρτυρίας που οι διάδικοι είχαν πρόθεση να παρουσιάσουν, προέβαινε αυτεπάγγελτα στην κλήση
- 25 του προσώπου αυτού ή οποιουδήποτε άλλου ως μάρτυρα.

- Εν όψει του κειμένου του Δικονομικού Κανόνα 5(1)(γ) (ανωτέρω), το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών έχει δικριτική εξουσία να απαιτήσει αυτεπάγγελτα την παράσταση οποιουδήποτε προσώπου ως μάρτυρα χωρίς τη συγκα-
- 30 τάθεση των διαδίκων, ακόμα και παρά τη ρητή αντίθεσή τους, κατ' εξαίρεση του γενικού κανόνα που η Αγγλική νομολογία έχει καθιερώσει με την υπόθεση *Re Enoch and Zaretzky & Co.'s Arbitration*, [1910] 1 K.B. 327 (C.A.) στην οποία το Αγγλικό Εφετείο, διαφωνώντας με την από-
- 35 φαση στην υπόθεση *Coulson v. Disborough*, [1894] 2 Q.B. 316 (C.A.), αποφάσισε ότι σε αστικές υποθέσεις το Δικαστήριο μπορεί αυτεπάγγελτα να καλέσει μάρτυρα μόνο κατόπιν συγκατάθεσης όλων των μερών.

ΕΡΩΤΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

Όπως προκύπτει από το ίδιο το Ερώτημα το πρωτόδι-
κο Δικαστήριο αρνήθηκε να παραχωρήσει δικαίωμα στους
διαδίκους να αντεξετάσουν τον εν λόγω μάρτυρα που το
ίδιο είχε αντεπάγγελα καλέσει, επειδή δεν κλήθηκε από 5
κανένα απ' αυτούς και επειδή οι ερωτήσεις που το Δικασ-
τήριο είχε υποβάλει στο μάρτυρα ήταν καθαρά διευκρινι-
στικές. Θα πρέπει να υπενθυμίσουμε στο στάδιο αυτό ότι
το πρωτόδικο Δικαστήριο κάλεσε τον εν λόγω μάρτυρα
παρά τη ρητή ένσταση του Εφεσείοντα και ακολουθώντας 10
απέρριψε αίτημα του για παραχώρηση σ' αυτόν δικαίωμα-
τος να υποβάλει ερωτήσεις στο μάρτυρα. Ο Εφεσίβλητος
δεν είχε διεκδικήσει παρόμοιο δικαίωμα.

Ο ευπαιδευτος δικηγόρος του Εφεσείοντα ισχυρίστηκε 15
ότι, κάτω από τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης,
είχε αναφαίρετο δικαίωμα να υποβάλει ερωτήσεις στο
μάρτυρα τουλάχιστο προς το σκοπό ελέγχου της
αξιοπιστίας του και της ακρίβειας των όσων είχε καταθέ-
σει σ' απάντηση των ερωτήσεων που το Δικαστήριο του
είχε υποβάλει. Αντίθετα, ο ευπαιδευτος δικηγόρος του 20
Εφεσίβλητου υποστήριξε ότι το επίδικο δικαίωμα του
Εφεσείοντα δεν είναι απόλυτο αλλά υπόκειται στην κρίση
του πρωτόδικου Δικαστηρίου το οποίο, κατά την άσκηση
της διακριτικής του εξουσίας επί του προκειμένου, μπορεί 25
είτε να το παραχωρήσει είτε να το αρνηθεί και ότι στην
παρούσα υπόθεση, λαμβανομένων υπόψη όλων των περι-
στάσεων, ορθά το Δικαστήριο άσκησε τη διακριτική του
ευχέρεια εναντίον της παραχώρησής του.

Όπως προκύπτει από την Αγγλική νομολογία επί του 30
προκειμένου, το καθεστώς ή η θέση που υπέχει μάρτυρας
που καλείται αντεπάγγελα από το Δικαστήριο κατά την
άσκηση της διακριτικής του εξουσίας επί του προκειμέ-
νου, δε διαφέρει από εκείνο οποιουδήποτε άλλου μάρτυρα
που καλείται από τους διαδίκους. Δεν είναι ορθό να απο-
καλείται ως μάρτυρας του Δικαστηρίου πρόσωπο που κα- 35
λείται ως μάρτυρας από το Δικαστήριο, όπως είναι ορθό
και σύνηθες να αποκαλείται ως μάρτυρας του ενάγοντα ή
του εναγομένου το πρόσωπο που καλείται ως μάρτυρας

- από τον ενάγοντα ή τον εναγόμενο αντίστοιχα. Υπάρχει, εντούτοις, μια μοναδική επιφύλαξη ή εξαίρεση στο δικαίωμα των μερών να αντεξετάσουν μάρτυρα που το Δικαστήριο αυτεπάγγελτα καλεί. Αν, παρά τις προσδοκίες του
- 5 Δικαστηρίου που τον κάλεσε ότι ο μάρτυρας θα κατέθετε γεγονότα σχετικά με τα επίδικα θέματα ενώπιον του, η μαρτυρία του μάρτυρα δεν περιέχει οτιδήποτε το σχετικό ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι ουδέποτε κλήθηκε ως μάρτυρας, το Δικαστήριο δεν επιτρέπει γενική αντεξέταση
- 10 της μορφής του ψαρέματος (general fishing cross-examination) όπως παραστατικά αναφέρει ο Λόρδος Δικαστής του Αγγλικού Εφετείου FARWELL στην υπόθεση *Re Epoch* (ανωτέρω). Σ' όλες τις άλλες περιπτώσεις ο ίδιος Δικαστής είτε ότι δυσκολεύεται να συμφωνήσει με
- 15 την εισήγηση ότι ο Δικαστής θα μπορούσε ποτέ να αρνηθεί στους διαδίκους το δικαίωμα να αντεξετάσουν το μάρτυρα που ο ίδιος αυτεπάγγελτα καλεί.

- Ο Δικονομικός Κανόνας 5(1)(γ) (ανωτέρω) κάτω από τον οποίο ενήργησε το πρωτόδικο Δικαστήριο στην παρούσα υπόθεση, δεν περιέχει οτιδήποτε αναφορικά με το
- 20 καθεστώς ή τη θέση που υπέχει μάρτυρας που το ίδιο αυτεπάγγελτα καλεί, που να επιβάλλει ή να επιτρέπει τον αποκλεισμό ή την τροποποίηση της πιο πάνω νομικής αρχής που η νομολογία έχει καθιερώσει. Η αρχή αυτή έχει
- 25 πλήρη εφαρμογή και στις περιπτώσεις μαρτύρων τους οποίους το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών απαιτεί να παραστούν και καταθέσουν στη διαδικασία ενώπιον του κάτω από τον Κανόνα 5(1)(γ) (ανωτέρω). Θα λέγαμε ότι η νομική αυτή αρχή προσλαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη ισχύ
- 30 σε περιπτώσεις όπως η παρούσα στις οποίες ο μάρτυρας έχει κληθεί όχι μόνο χωρίς τη ρητή συγκατάθεση όλων των διαδικιών αλλά κατόπιν της ρητής ένστασης ενός από τους διαδίκους.

- Ωφέλιμη αναφορά θα μπορούσε επίσης να γίνει στην
- 35 πάγια τακτική που τα Δικαστήρια ακολουθούν στις περιπτώσεις που κρίνουν αναγκαίο να υποβάλουν ερωτήσεις σε μάρτυρα που κλήθηκε από ένα των διαδίκων τόσο σε αστικές όσο και σε ποινικές υποθέσεις. Σύμφωνα με την τακτική αυτή τα Δικαστήρια καλούν τους δικηγόρους των

διαδίκων να υποβάλουν στο μάρτυρα, αν επιθυμούν, περαιτέρω ερωτήσεις που να σχετίζονται με το θέμα ή θέματα που έχουν προκύψει ως αποτέλεσμα των ερωτήσεων του Δικαστηρίου. Η τακτική αυτή είναι ενδεικτική της μεγάλης προσοχής με την οποία τα Δικαστήρια προστατεύουν το δικαίωμα των διαδίκων να ακουστούν πάνω σε κάθε πτυχή της υπόθεσής τους και της μαρτυρίας με βάση την οποία θα αποφασιστούν τα δικαιώματά τους. 5

Στην παρούσα υπόθεση δεν υπάρχει ισχυρισμός ότι όλες οι απαντήσεις που ο μάρτυρας Ηλίας Λοτζου έδωσε στις ερωτήσεις που του υπέβαλε το πρωτόδικο Δικαστήριο ήταν εντελώς άσχετες με τα επίδικα θέματα. Το γεγονός ότι οι ερωτήσεις ήταν διευκρινιστικής μορφής όπως το Δικαστήριο αναφέρει στο Υπόμνημά του, κάτι που ο Εφεσείων αμφισβητεί, δε σημαίνει ότι ο μάρτυρας αυτός επιτρέπεται να θεωρηθεί ότι ουδέποτε είχε κληθεί ως μάρτυρας, ώστε να αντενδύκνεται οποιαδήποτε αντεξέτασή του. Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε επί του προκειμένου ότι, όπως ρητά αναφέρεται στο Πρώτο Ερώτημα του Υπομνήματος, ο Ηλίας Λοτζου κλήθηκε ως μάρτυρας για "να καταθέσει τι γνωρίζει σχετικά με την διαφορά των διαδίκων" και όχι για να διευκρινίσει επουσιώδεις πτυχές της μαρτυρίας που είχε ήδη προσαχθεί. 10 15 20

Η άρνηση του δικαιώματος αντεξέτασης του μάρτυρα Ηλία Λοτζου από τον Εφεσείοντα στην παρούσα υπόθεση σημαίνει ότι τα οποιαδήποτε επίδικα δικαιώματα του δίκου αυτού έχουν κριθεί ή δυνατό να έχουν κριθεί με βάση μαρτυρία την αξιοπιστία και ορθότητα της οποίας ο Εφεσείων δεν είχε ποτέ την ευκαιρία να ελέγξει. Σημαίνει επίσης στέρηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος του Εφεσείοντα "να προσάγη ή να προκαλή την προσαγωγή των μέσων αποδείξεως και να εξετάξη μάρτυρας συμφώνως τω νόμω" κατά παράβαση του άρθρου 30.3(γ) του Συντάγματος. 25 30

Για τους σκοπούς του παρόντος Υπομνήματος δεν προκύπτει ανάγκη να εξακριβώσουμε σε ποιό βαθμό και σε ποιά έκταση έχουν επηρεαστεί τα ευρήματα του πρωτόδικου Δικαστηρίου τα σχετικά με τα αμφισβητούμενα γε- 35

- γονότα ή την αξιοπιστία των μαρτύρων από τη "διευκρινιστική" μαρτυρία του μάρτυρα Ηλία Λοτζου. Αρχεί να πούμε ότι, από το όλο κείμενο της απόφασης του πρωτόδικου Δικαστηρίου στην Αίτηση Διαιτησίας αρ. 852/89,
- 5 δεν μπορούμε να αποκλείσουμε ότι το Δικαστήριο έχει πράγματι επηρεαστεί στο πιο πάνω έργο του σε κάποιο μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό. Πουθενά δεν αναφέρεται στην απόφαση ότι το Δικαστήριο αγνόησε τη μαρτυρία αυτού του μάρτυρα για οποιοδήποτε λόγο. Αντίθετα, το πρωτό-
- 10 δικό Δικαστήριο ρητά αναφέρει στην απόφαση και το Υπόμνημά του ότι βάσισε τα ευρήματά του ως προς τα γεγονότα πάνω στο σύνολο του μαρτυρικού υλικού.

- Απ' όσα έχουμε αναφέρει προκύπτει ότι στην παρούσα υπόθεση, η στέρηση από τον Εφεσελόντα του δικαιώματος
- 15 του να αντεξετάσει το μάρτυρα Ηλία Λοτζου συνιστά ουσιαστική παρατυπία στη διαδικασία κατά παράβαση του Νόμου και του Συντάγματος, η οποία ισοδυναμεί με κακοδικία που καθιστά την απόφαση του πρωτόδικου Δικαστηρίου ακυρώσιμη στο σύνολό της. Υπό τας περιστάσεις, πε-
- 20 ριττεύει και αντενδείκνυται να προχωρήσουμε στην έκδοση απόφασης πάνω στο Τρίτο Ερώτημα (ανωτέρω) που έχει υποβληθεί από το πρωτόδικο Δικαστήριο με το υπό εξέταση Υπόμνημά του. Στην παρούσα υπόθεση επιβάλλεται η έκδοση διατάγματος επανεκδίκασης της Αίτη-
- 25 σης Διαιτησίας από το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών με άλλη, όμως, σύνθεση.

- Στην προσπάθειά μας να διακριβώσουμε τις συνθήκες γύρω από την έκδοση των ενδιαμέσων δυο αποφάσεων του πρωτόδικου Δικαστηρίου με τις οποίες απορρίφθηκαν
- 30 (α) η ένσταση του Εφεσελόντα στην απαίτηση του Δικαστηρίου να παραστεί ως μάρτυρας ο Ηλίας Λοτζου, και, (β) το αίτημα του Εφεσελόντα να υποβάλει ερωτήσεις στον ίδιο μάρτυρα, έχουμε επιθεωρήσει το φάκελο της πρωτόδικης διαδικασίας στην Αίτηση Διαιτησίας αρ. 852/89 και
- 35 έχουμε επισημάνει ότι δε γίνεται οποιαδήποτε μνεία στα πρακτικά ούτε για το γεγονός της ένστασης ούτε για το περιεχόμενο της ούτε για το γεγονός της υποβολής του αιτήματος αντεξετάσης του μάρτυρα ούτε για την ετυμολογία του Δικαστηρίου πάνω στην ένσταση ή πάνω στο αίτη-

μά του Εφεσελιόντα. Αναφορά στα θέματα αυτά γίνεται μόνο στα δυο πρώτα Νομικά Σημεία που ο Εφεσείων ζητήσε να παραπεμφθούν για απόφαση στο Ανώτατο Δικαστήριο με την αίτησή του στον Πρωτοκολλητή με ημερομηνία 3 Μαΐου 1991 και στα δυο πρώτα από τα τρία 5 Ερωτήματα που το πρωτόδικο Δικαστήριο μας παρέπεμψε με το υπό εξέταση Υπόμνημά του. Επιπρόσθετα, ο ευπαίδευτος δικηγόρος του Εφεσιβλήτου συμφώνησε ενώπιον μας ότι τόσο η πιο πάνω ένσταση όσο και το πιο πάνω αίτημα του Εφεσελιόντα είχαν υποβληθεί και απορριφθεί 10 από το πρωτόδικο Δικαστήριο. Με αφορμή την παράλειψη αυτή του Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών θα θέλαμε να επισύρουμε την προσοχή των πρωτόδικων Δικαστηρίων στο καθήκον που έχουν να τηρούν πρακτικά της διαδικασίας ενώπιον τους με τρόπο και στην έκταση που 15 καθιστά δυνατή την άσκηση δικαστικού ελέγχου στην κατ'έφεση διαδικασία που δυνατό να ακολουθήσει την έκδοση της απόφασής τους. Αναφορά στα πρακτικά θα πρέπει απαραίτητως να γίνεται στο περιεχόμενο ενστάσεων ή αιτημάτων που υποβάλλονται στην διάρκεια της διαδικασίας από οποιοδήποτε διάδικο καθώς και στο περιεχόμενο της αιτιολογημένης απόφασης του Δικαστηρίου πάνω στις εν λόγω ενστάσεις ή αιτήματα. 20

Εκδίδεται διάταγμα με το οποίο ακυρώνεται η απόφαση που αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας Έφεσης δι' 25 Υπομνήματος και διατάσσεται η επανεκδίκαση της Αίτησης Διαιτησίας αρ. 852/89 από το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών με άλλη, όμως, σύνθεση. Το διάταγμα αυτό εκδίδεται με βάση τις εξουσίες που μας παρέχει ο Δικονομικός Κανόνας 17(4) (ανωτέρω). 30

Τα έξοδα της πρωτόδικης διαδικασίας να ακολουθήσουν το αποτέλεσμα της νέας δίκης. Τα έξοδα της κατ'έφεση διαδικασίας να ακολουθήσουν το αποτέλεσμα της νέας δίκης, σε καμιά όμως περίπτωση να μη βαρύνουν τον Εφεσελιόντα. 35

Η έφεση επιτρέπεται. Διαταγή για έξοδα ως ανωτέρω.